

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

תרגום ופרשנות תורה ודרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: שלום הבית של האמורא הקדוש רב

'המילה', רב חש שהוא מלגלג עליו לעיניי הקהל שהיה שם, ועוד שאינו חש בטוב, והקפיד עליו שתצמח לו קרן בין העיניים.

שמואל שכוונתו היתה טובה ורצה לרפא את רב שכן היה רופא במקצועו, לקח אותו לביתו וחשב שהתרופה הטובה ביותר עבורו, לתת לו מצד אחד דברים משלשלים אבל מצד שני למנוע ממנו להתפנות. וההתאפקות היא התרופה שלו - וכך נתן לו לאכול דברים משלשלים והורה לבני ביתו לא להיראות, כדי שלא ידע היכן נמצא בית הכסא, הסבל והצער שהצטער בהם רב, והבושה בהרגשת חוסר האונים במצבו, הביאו את רב להקפיד על שמואל ועל ידי זה מת בנו של שמואל. ואומרת הגמרא בב"ק (פ.) שבגלל מעשה זה הקפיד רב מאוד לכבד את שמואל.

לכאורה להיכן נעלמה ענוותנותו של רב? מדוע הוא כל כך מקפיד?

אלא שרב, עם כל ענוותנותו, הוא בעל המימרא בסוטה (ה.): תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה שבשמינית. כדי שיהיו בני עירו יראים ממנו. לכן הוא היה מוכרח לשמור על כבודו לבל יזלזלו בו ובתורתו.

ולכן אמרו רבותינו ביבמות (נב.) רב מנגיד (נותן מכת מרדות) למי שמקדש בביאה (משום פריצות). ומי שמקדש בשוק (אפילו בכסף דמנהג זילות ופריצות הוא) ומי שמקדש בלא שדוכי, ומי שמבטל גט, ומי שמסר מודעה על הגט (שמוציא לעז על הגט) ומי דפקיר (לשון חוצפה שמעיז פניו להתרים עם שליח בית דין) שליחא דרבנן. ומי שעליו שמתא דרבנן זה שלושים יום ושוהה ולא בא לבית דין לתבוע שיתירו לו השמתא (וכאילו לא איכפת לו מה שנידוהו רבנן) ועל חתן (מן האיירוסין) הדר בבית חמיו.

הרי לנו כי רב היתה ידו תקיפה כלפי פורקי העול, למען ישמעו וייראו ולהדריכם ללכת בדרך הישר.

והנה עם כל הנהגתו האיתנה כלפי הציבור והעם, כאשר נוגע הדבר לאשתו ולאנשי ביתו, על אף שגם עליהם מוטל עליו להדריכם לילך בדרך הישר, אך במקרה זה, הוא נהפך לעדין ונזהר לבל לפגוע בהם.

כפי שמספרת הגמרא במסכת יבמות (סג.): לרב היתה אשה שמצערת אותו: כשאמר לה לעשות עדים עשתה לו קטניות, קטניות עשתה לו עדים. וכיון שגדל חייא בנו, הפך הבן לומר לאמו מה שאמר לו אבא, ועשתה לו אשתו כרצונו. אמר לו רב "נשתפרה אמך". אמר הבן: אני הוא שהפכתי כדי שתיעשה הפוך ויתקיים רצונך. בכל זאת אמר לו רב: שלא לעשות כן משום "למדו לשונם דבר שקר" (ירמיה ט', ד'). [ומדוע רב לא חשב על רעיון להפוך, כך הוא יקבל את האוכל שהוא רוצה? תירץ הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א בספרו אורחות יושר (ערך אמת עמוד ז'): שרב היה דבוק כל כך במידת האמת, שלא העלה על דעתו כלל את האפשרות לשנות מן האמת!]

וכבר אמר רב במסכת שבת (דף יא.): כל חולי ולא חולי מעיים, כל כאב ולא כאב לב. כל מיחוש ולא מיחוש ראש, כל רעה ולא אשה רעה.

ואף מפיו של רב אמרו במסכת בבא מציעא (נט.): לעולם יהא אדם זחיר באונאת אשתו שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה.

הגמרא בחולין (דף קלז:) מביאה: כי סליק איסי בר היני אשכחיה לר' יוחנן דקא מתני ליה לבריה רחלים, אמר ליה: אתנייה רחלות! א"ל: כדכתיב (בראשית ל"ב) רחלים מאתים, אמר ליה: לשון תורה לעצמה לשון חכמים לעצמן; אמר ליה: מאן ריש סדרא בבבל? אמר ליה: אבא אריכא, אמר ליה: אבא אריכא קרית ליה? דכירנא כד הוה יתיבנא אחר י"ז שורן אחוריה דרב קמיה דרבי, ונפקי זיקוקין דנורא מפומיה דרב לפומיה דרבי, ומפומיה דרבי לפומיה דרב, ולית אנא ידע מה הן אמרי, ואת אבא אריכא קרית ליה!

ונראה לבאר מדוע באמת איסי בר היני קרא לרב "אבא אריכא", (מר חמי שליט"א ביאר, שנקרא כן מחמת אריכות ימיו כפי שיתבאר בהמשך) על פי מה שהובא בשם האמרי אמת (ראש גולת אריאל עמ' קל"ח), על דברי הגמרא בסוטה (ה.) עה"פ "למה תרצדון הרים גבנונים ההר חמד אלהים לשבתו" (תהילים ס"ח, י"ז), שההרים הגבוהים ביקשו שתינתן תורה עליהם משום קומתם הגבוהה, והקב"ה בחר דוק אבא אריכא את עצמו. והקשו, האם היה זה הסיבה היתה התורה צריכה להינתן על מישור בו אין שום גבהות? והשיב האמרי אמת, שמי שאינו בעל קומה אין בשפלותו שום רבותא, והרבותא היא דוקא בבעל קומה המשפיל עצמו. עכ"ד.

לפי זה רב היה בעל ענוה כפי שיתבאר בהמשך, אולם אין כל מעלה לאדם שמקטין עצמו אם נמוך הוא, מעלתו של רב על אף שהיה "אבא אריכא" – ארוך בדורו, והטבע הוא שאדם גבוה מרגיש עליונות כלפי הנמוכים ממנו, אולם רב על אף גבהו הקטין את עצמו.

נראה מעט על הענוה של רב, במסכת פסחים (קיג:) מדריך אותנו רב: היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד, חייב לנהוג בו כבוד. בפסחים (סו:): אמר רב יהודה אמר רב: כל המתיהר, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו. ביומא (זפ.) כשראה חבורות אנשים הולכים אחריו לכבודו, אמר את הפסוק באיוב: "אם יעלה לשמים שיאו, וראשו לעב יגיע, כלללו לנצח יאבד רואיו יאמרו איו".

בסוכה (כט:): אמר רב: בשביל ארבעה דברים נכסי בעלי בתים יוצאים לטמיון: על כובשי שכר שכיר, ועל עושקי שכר שכיר, ועל שפורקים עול מעל צואריהם, ונותנים על חבריהם. ועל גסות הרוח. וגסות הרוח כנגד כולם, אבל בענוים כתיב "וענוים ירשו ארץ והתענגו על רוב שלום".

בפסחים (קיג.) הוא מדריך את תלמידו רב כהנא: "הפוך נבילה ואל תהפוך במילים (בדיבורך), פשוט (עורה של) נבילה בשוק וקבל שכר, ואל תאמר כהן אני גברא רבא אני ואינה לפי כבודי".

ובכל זאת על אף גודל ענוותנותו, אנו מוצאים מאידך שהוא הקפיד על כבודו. כפי שמספרת הגמרא במסכת שבת (דף קח.), קרנא ושמואל ישבו על גדות הנהר שהחל לפתע לרעוש ולגעוש, באופק נראתה הספינה נאבכת בגלים, והסערה התגברה, ולפי המים שעלו לגובה הספינה את יושבי הספינה, הבין שמואל שעל הספינה ישנו חכם גדול, שסובל מכאבי בטן ומפני כבודו המים מסתירים אותו. שמואל שלח את קרנא לרחוץ, לתהות על קנקנו, באיזה סדר גודל בחוכמה מדובר, וקרנא הגזים בשאלותיו, כששאל אותו בעניין

יש לפרש הנהגה זו על פי הנלמד בתנא דבי אליהו (זוטא פרק ז):
"שנו חכמים יהא אדם עלוב לכל אדם (מקבל עלבון ואינו מחזיר),
ולאנשי ביתו מכל אדם". כלומר הנהגה אחרת צריכה להיות כלפי
אשתו וילדיו בבית. שם צריך להיות ארך אפים ולוותר יותר מכל
מקום אחר.

בזה יש לבאר מה שמצינו, כי חתימתו של התנא רב היתה ציור של
"דג" (גיטין לו. פז: ובספרי נחלת שדה פרשת ויחי אות ט"ו ביארנו
שהיה זה כסמל על שלא שח שיחה בטילה כל ימי חייו. יע"ש), ויש
לומר כי בזה לימדנו רב את הנהגתו בביתו, להבליג ולשתוק כדגים
על כל דבר, ובזה להביא את השלום לבית.

ושמעתי בשם הגאון רבי שלמה ואזנא ע"ה שהיה אומר שאכילת
דגים בשבת היא סגולה לשלום בית. ולפי דרכינו יש לבאר, כי זמן
ליל שבת הוא זמן המועד לפורענות במריבות והפרת שלום בית,
אולם כשאוכל דגים ומתחנן לבלום פיו, על ידי זה מרבה בשלום
בית. בשו"ת צמח צדק הקדמון (תלמיד הב"ח סי' כח) כתב שכבוד
שבת בדגים דאורייתא. ויש לחבר זאת למה שכתב בשו"ת חוות
יאיר (סי' י"א), ששלום בית הוא עונג שבת דאורייתא. ויש לומר כי
זה תלוי בזה. שעל ידי אכילת הדגים בשבת לומד הוא למלאות את
פיו מים ולהבליג, ועל ידי זה מביא את השלום לביתו.

מצינו מאמר נוסף של האמורא רב בקידושין (מא:). אמר רב יהודה
אמר רב: אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה שמא יראה בה
דבר מנוגה ותתנגה עליו, ורחמנא אמר "ואהבת לרעך כמוך".

וצריך להבין, הרי מצינו לצדיקי הדורות שהיו מחמירים ולא מביטים
אף על נשותיהם, ולא כאן המקום לפרט, ומדוע עליהם להסתכל
קודם הנישואין שמא תתנגה הרי הוא מקבל על עצמו שלא יביט בה
כל חייו?

ויתבאר, רחל אמנו שנים רבות היתה עקרה, וכשנולד בן השמחה
גדולה לאין שיעור, וקראתו "יוסף" - פירש רש"י: כי אסף ה' את
חרפתי, שאם יעקב יבוא וישאל מי שיברר כלי זה יהיה לה במי
לתלות, שלא היא שברה אלא הבן שבר.

מבהילים הם הדברים שנים רבות אין לה ילדים השמחה שלה הוא
לא על עצם הילד, אלא על זה שיש לה לתלות את הטענה של יעקב
מי שיברר כלי זה, כמו כן הרי לא עולה על הדעת שיעקב הקפיד כל
כך על דברים אלו, עד כדי כך שלרחל לא היה במה לשמוח בלידת
הבן אלא בזה שיעקב לא יקפיד עליה כל כך. הרי כבר ראינו כיצד
היתה הקפדתו של יעקב אבינו על לבן אחר שרימה אותו למעלה
מעשרים שנה.

ביאר הגאון רבי משה אהרן שטרן זצ"ל, אבות הקדושים הראו לנו
מה זה בית, בבית צריך שלא יהיה מצב של הקפדה כי הוא זה אחד
על השני, ולא רק הקפדה גדולה אלא גם סוג הקפדה של אחוז
ממליון לא יהיה. ולכן מכיון שטבע האדם כשנשבר כלי בבית יש לו
הקפדה, לו היא צדיק כיעקב שהקפדתו על זה כמעט שלא נחשב
להקפדה כלה, אבל נקודה מסוימת יש כאן, לכן שמחה כי ביתה
מעתה לא יהיה גם נקודה שבנקודה כזו ולא יהיה פירוד כמלוא
השערה שכך נראה בית יהודי.

לפי זה יש לומר אף בענין שצריך לראות את אשתו קודם שישאנה,
כי ודאי שמחמת קדושתו לא יביט בה, אולם יש חשש אם כי הוא
קטן מאוד, שמא תעלה לו איזו מחשבה בגנותה כיון שלא ראה
אותה קודם, ובחיי נישואין, גם מחשבה קטנה אסורה, וכדי למנוע
מחשבה זו, יש לראותה קודם הנישואין.

ונראה לומר כי רעיון נוסף טמון בדגים שמביאים לשלום בית לבד
מהשתיקה, כי מצינו בנדרים (נד:), אמר שמואל: נו"ן סמ"ך עי"ן -
נונא סמא לעינים. והיינו, שהדגים מרפאים את עיניו של אדם לבל
יראה בחסרונותיו של השני אלא במעלותיו. ואם זה בכל אדם, על
אחת כמה וכמה אצל אשתו.

וכמו שכתב רבינו יוסף חיים זת"ב בספרו בן יהודע (עמ"ס כתובות
דף טז:): על דברי הגמרא שאומרת: "כיצד מרקדין לפני הכלה?
אומרים לו כלה נאה וחסודה". ולכאורה מדוע נקטו חז"ל לשון
מרקדין, הרי עוסקין כאן בשבח וקילוס על הכלה והיה צריך לומר
כיצד מקלסין?

והסביר, כי התנא קרא לקילוס לשון "ריקוד" מלשון הרקדת הקמח,
להבדיל הפסולת שבו ולזקקו ולקחת את הסולת הנקי, כן קילוס זה
צריך להיעשות בהרקדה, שידקדק להעלים את המומין ולראות רק
את מעלותיה.

הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל אמר בהספד בהלויה של אשתו,
שבכל יום הוא היה מוצא עשר מעלות חדשות שהוא לא ראה בה
אתמול.

ויש לומר כי חודש אדר מזלו דגים, כי סגולת חודש זה לראות את
מעלת חברינו ולא חסרונם. ולכן בחודש זה יש מצוות של בין אדם
לחבירו "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים".

וחודש אדר הוא כנגד יוסף הצדיק, שעניינו שלימות בבין אדם
לחבירו, שעל אף שאחיו מכרוהו לעבד והרחיקו אותו מאביו
וממשפחתו במשך עשרים ושתיים שנה, לא הקפיד עליהם ואהבתו
אליהם היתה בראשונה.

ואולי מטעם זה פטירתו של הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליזענסק
זת"ב נפל בחודש אדר שהוא חיבר את התפילה המפורסמת "אדרבה
תן בליבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם".

בזה יש לבאר מה שמצינו כי הצדיקים מתגלגלים בדגים (ילקוט
ראובני פרשת בהעלותך, אור החיים הקדוש פרשת בראשית א', כ"ו),
ויש לומר מי הם הצדיקים שמתגלגלים בדגים, הרי צדיקים הם?
אלא מצינו במדרש רבה (קהלת פרשה יא פסקה ה) על תלמידי רבי
עקיבא שהיו צדיקים וחסידים אלא ש"שהיתה עיניהם צרה בתורה
זה לזה". כלומר הוא תלמיד חכם וצדיק וירא ה', אבל עינו צרה
בתורתו של חבירו, ויש לומר, כי צדיקים כגון אלה צריכים להתגלגל
בדגים.

בכתובות (סא). אמרו, דאכלה כוורי הוו לה בני חניני - האוכל דגים
יהיו לו בנים בעלי חן.

ולפי דרכינו יש לפרש שאין הכוונה רק באכיל הדגים, אלא גם
שלומד את הנהגה מהדגים, אם זה בשתיקה ואם זה בהסתכלות
על מעלותיה של רעייתו, וכאשר יש אהבה ואחוה בין בעל ואשתו
הרי זוכים לבנים בעלי חן, שגם אהובים על סביבותיהם.

רב זכה לאריכות ימים מובא בספר כנפי יונה (ח"ג סוף סימן ס"ב),
שרב הוא רבי אבא הנזכר בזה"ק וחי ארבע מאות שנה [וכתב
הרמ"ע מפאנו בסוף ספר יונת אלים, שמה שמצינו בכמה מקומות
בש"ס (כגון סוכה ז. בבא מציעא זז.) "שתיק רב", משום שהיה לו
תשובה על פי הסוד שהרי היה מתלמידי רבי שמעון בר יוחאי ונמנע
מללוחה]. ובספר שבת של מי (עמ"ס שבת דף פא.) מביא רמז לזה
"רב" ראשי תיבות: ר' ב' פעמים, היינו ד' מאות. וכתב החיד"א
בספרו פתח עינים (ברכות טז:): דרב בתר צלותיה התפלל "יהי רצון
שתיתן לנו חיים ארוכים וכו'", ואהני ליה שזכה לאריכות ימים.

ולפי דרכינו יש לומר טעם חדש מדוע זכה לאריכות ימים על פי
דברי הגמרא במגילה (כח.) ובתענית (כ:): ששאל את רבי זירא,
בזכות מה זכה לאריכות ימים? והשיב: משום שלעולם לא הקפדתי
בתוך ביתי, אף רב שגם הוא היתה לו הנהגה זו זכה לאריכות ימים.

מצינו בכמה מקומות בש"ס (יבמות כד: צא. קט:; ב"ק מז: סה. סז.
בכורות כג:): אמר רב ששת: אומר אני, כי ניים ושכיב רב אמר להא
שמעתא. לשון אשר לכאורה על פניה נשמעת כדברי זלזול.

אולם בשו"ת חוות יאיר (סי' קנ"ב) כתב שאין כוונת רב ששת למעט
ח"ו בכבודו של רב, אלא ההיפך כוונתו בהתחשב בגדולתו של רב
ברור הדבר שלא שייך שרב יאמר דברים מוטעים ולא נכונים אלא
בהכרח שאם נאמרו דברים אלו זה כאשר רב היה במצב ניים שוכיב,
בשעה שהיה מנמנם ושוכב בשינה.

אולם נראה לפרש בדרך אחרת, כיון שרב הוא רבי אבא שהיה עוסק
בתורת הנסתר ומצינו אצל האר"י הקדוש שלמד תורה בחלומו
והשיג השגות גבוהות בתורה כמו שכתב החיד"א בספרו שם
הגדולים (מערכת י', ר' יצחק לוריא). וז"ל: רבינו האר"י וכו', והיו בני
החבורה מספרים כבוד שבחי הרב ז"ל, ואתיא מכללא ביום השבת
היה ישן, ואחד מהחברים ראה להרב דרחושי מרחשן שפוותיה ועמד
שם לראות אם יבין איזה דבר, ונתעורר הרב ז"ל ואמר ליה: שארי
ליה מאריה כי עתה קיבלה נשמת רזין עילאין שצריך כמה שנים
לאומרם ובעבור כבודו נתעוררתי. ואני הצעיר אז אמרתי להם: אין
ספק כי כל היושבים כאן מאמינים בדברי רז"ל, והנה בילקוט שמואל
על פסוק "וילך דוד אל שמואל בניו" (שמואל א', ט"ט, י"ח) אמרו,
שבאותה לילה למד דוד מה שתלמיד ותיק אינו לומד במאה שנה.
א"כ איפה אין לתמוה על זה, כי כל המעכב הוא החומר העכור, ודוד
המלך ע"ה בכוח שמואל הנביא, הפשיט החומר ורוחו הוא קבצן.
והדברים מובנים ופשוטים ואין להאריך. עכ"ל.

ממילא כאשר רב אמר את דבריו, טוען רב ששת שדבריו אלו אמרו
בשעה שנמנם ושכב, היינו גילוי שהיה לו בחלום ואין פוסקים על פי
חלום כיון שלא בשמים היא (עי' שו"ת יוסף אומץ סימן פ"ב, שו"ת
יביע אומר ח"א סימן מ"א ומ"ב, ושו"ת יחווה דעת ח"א סימן ס"ח)
ולכן דחה את דבריו.

קו השיעורים - "להתענג בתענוגים"

0772618021